مجله اقتصادی
شماره‌های ۷ و ۸، مهر و آبان ۱۳۹۷، صفحات ۱۴۱-۱۱۵

محاسبه شاخص فلاکت ایران و کشورهای افق ۱۴۰۴ و مقایسه عملکرد دولت‌های مختلف بعد از جنگ تحمیلی

امین نوری کوچی
کارشناس ارشد دانشگاه شهید چمران اهواز
amin6261@yahoo.com

یکی از معیارهای اصلی برای سنجش کارایی دولت‌های مختلف قطعاً عملکرد اقتصادی است. این موضوع که وضعیت متغیرهای کلان اقتصادی در دولت‌های مختلف چه تغییراتی داشته‌اند و اینکه آیا دولت توانسته با استفاده از سیاست‌های پولی و مالی متغیرهای مهم کلان اقتصادی نظیر نرخ بیکاری، تورم و رشد اقتصادی را در سطح مطلوب حفظ کند سؤالی است که بسیاری از سیاستمداران و اقتصاددانان به دنبال یافتن پاسخ برای آن هستند. در همین راستا و برای سنجش عملکرد اقتصادی کشورها و دولت‌های مختلف از نشانگرهایی اقتصادی متفاوتی استفاده می‌کنند. در میان این نشانگرهای اقتصادی شاخص فلاکت اقتصادی با توجه به تعریف ساده آن از یک طرف و اهمیت مؤلفه‌های آن از طرف دیگر یکی از پرکاربردترین نشانگرها در این زمینه است. در این مقاله با استفاده از دو تعریف شاخص فلاکت اوکان و شاخص فلاکت هنک ابتدا وضعیت شاخص فلاکت اقتصاد ایران در بین کشورهای منطقه و جهان مورد ارزیابی قرار گرفته و در قدم بعدی به منظور رسیدن به تصویری روشن‌تر عملکرد دولت‌های مختلف در این شاخص بررسی شده است. بر اساس نتایج به‌دست‌آمده نرخ فلاکت اوکان کشور در سال ۲۰۱۶ با طی یک روند نزولی قابل توجه به ۲۱ درصد رسیده است. مقایسه شاخص فلاکت هنک در بین ایران و سایر کشورهای موضوع سند چشم‌انداز نشان می‌دهد در سال ۲۰۱۶ ایران جایگاه هشتم را با نرخ فلاکت ۲۶/۹ در منطقه داشته و نسبت به سال گذشته نرخ فلاکت کشور کاهش قابل توجه ۱۲/۴ داشته است. همچنین مقایسه عملکرد دولت‌های هاشمی رفسنجانی، خاتمی، احمدی‌نژاد و روحانی نشان می‌دهد بیشترین نوسان در شاخص فلاکت مربوط به دولت‌های هاشمی رفسنجانی و احمدی‌نژاد بوده است. همچنین با توجه به خروج آمریکا از توافق هسته‌ای در دولت دوم روحانی به منظور حفظ روند کنونی به نظر می‌رسد دولت بایستی در کوتاه‌مدت با استفاده از ظرفیت مالی کشورهایی نظیر چین و روسیه اثرگذاری تحریم‌ها را کم کرده و در بلندمدت با ایجاد پیمان‌های دوجانبه پولی وابستگی خود به دلار را کاهش دهد.

واژگان کلیدی: شاخص فلاکت، تورم، بیکاری، رشد اقتصادی، تحریم‌های اقتصادی.

[Downloaded from ejip.ir on 2024-03-28]

۱. مقدمه

شاخص‌های عمده و مهم اقتصاد کلان تورم[۱]، رشد اقتصادی[۲] و بیکاری[۳] هستند که همواره مورد توجه اقتصاددانان و سیاستمداران در کشورهای مختلف قرار می‌گیرند. ابزارها و سیاست‌های اقتصادی کوتاه‌مدت و بلندمدتی که دولت‌ها در ادوار مختلف به کار گرفته‌اند همه در راستای آن بوده تا با تنظیم این شاخص‌ها شرایط اقتصادی جامعه را بهبود بخشیده و مردم جامعه را به سطح رفاه بالاتر برسانند. هر یک از این شاخص‌ها از اهمیت و جایگاه ویژه‌ای برخوردار هستند. زیرا از یک طرف تغییر در سطوح قیمت و اشتغال با توجه به محدودیت بودجه‌ای که افراد جامعه با آن مواجه هستند نقش مستقیمی در تخصیص کالا و درنتیجه سطح رفاه آنان دارند و زندگی افراد را به صورت محسوس تحت تأثیر قرار می‌دهد و از طرف دیگر تغییر در نرخ رشد اقتصادی یا تحت تأثیر تورم و بیکاری قرار می‌گیرد یا آنان را تحت تأثیر قرار می‌دهد. اهمیت این شاخص‌ها به حدی بوده است که ابتدا در دهه ۷۰ میلادی آرتور اوکان[۴] با این پیش‌فرض که افزایش نرخ بیکاری و تورم باعث ایجاد هزینه‌های سیاسی و اجتماعی می‌شود نشانگر اقتصادی[۵] تحت عنوان شاخص فلاکت[۶] که از مجموع نرخ تورم و بیکاری به دست می‌آید را تعریف نمود. در سال‌های بعد اقتصاددانانی مانند روبرت بارو[۷]، استیو هنک، کارستن هیوق[۸] و هینز ولش[۹] با اضافه گردن متغیرهایی نظیر نرخ تولید ناخالص داخلی، نرخ رشد تولید ناخالص داخلی سرانه، نرخ بهره و نرخ تورم مسکن تغییراتی در نحوه محاسبه این شاخص ایجاد کردند.

از آنجایی که با افزایش شاخص فلاکت رفاه جامعه به طور مستقیم تحت تأثیر قرار می‌گیرد یکی از مهم‌ترین معیارهای سنجش عملکرد دولت‌ها و بقای آنان میزان موفقیت در کاهش و ثبات در این شاخص است. انتخابات سال ۱۹۸۰ آمریکا که در آن رونالد ریگان[۱۰] با انتقاد از عملکرد

1. Inflation
2. Economic growth
3. Unemployment
4. Arthur Okun
5. Economic Indicator
6. Misery Index
7. Robert Barro
8. Carsten Hoegh
9. Heinz Welsch
10. Ronald Reygan

[Downloaded from ejip.ir on 2024-03-28]

اقتصادی دولت جیمی کارتر[1] و با شعار اصلاحات اقتصادی با محوریت کاهش تورم توانست با کنار زدن کارتر پیروز انتخابات شود و در انتخابات سال ۱۹۸۴ نیز اجرایی شدن سیاست‌های مناسب در مورد کنترل و ثبات تورم و بهبود اقتصاد از طریق افزایش اشتغال و رشد اقتصادی توسط دولت ریگان زمینه را برای پیروزی مجدد وی فراهم کرد. این‌ها نمونه‌هایی از اهمیت شاخص فلاکت و اجزای آن در بعد سیاسی است.

۲. معرفی شاخص فلاکت

با توجه به اهمیت عملکرد اقتصادی دولت‌ها و تأثیر متغیرهای کلان اقتصادی بر وضعیت رفاهی جامعه اقتصاددانان از نشانگرهایی اقتصادی متفاوتی در این زمینه استفاده می‌کنند. در میان این نشانگرهای اقتصادی شاخص فلاکت اقتصادی با توجه به تعریف ساده آن از یک طرف و اهمیت مؤلفه‌های آن از طرف دیگر یکی از پرکاربردترین نشانگرها در این زمینه است. همانند سایر نشانگرهای اقتصادی اندازه‌گیری شاخص فلاکت نیز تغییراتی در طول سال‌های مختلف داشته است. در این قسمت روش‌های اندازه‌گیری این شاخص معرفی می‌شوند.

۲-۱. شاخص فلاکت اوکان (EDI)

شاخص فلاکت اولین بار توسط آرتور اوکان مشاور اقتصادی لیندون جانسون[2] رئیس‌جمهور آمریکا در دهه ۷۰ میلادی مطرح شد. اوکان با این فرض که افزایش نرخ بیکاری و تورم باعث تحمیل هزینه اقتصادی و اجتماعی به جامعه می‌شود مجموع این دو نرخ را به عنوان شاخص فلاکت معرفی نمود. ترکیب افزایش سطح قیمت‌ها و تعداد افراد بدون کار باعث کاهش عملکرد اقتصادی و افزایش شاخص فلاکت می‌شود (تانگ و لین[3]، ۲۰۰۹).

(۱) نرخ بیکاری + نرخ تورم = شاخص فلاکت اوکان

درواقع شاخص فلاکت اوکان یا شاخص ناراحتی اقتصادی[4] زمانی مطرح شد که اقتصاد آمریکا در رکود تورمی[5] قرار داشت و هدف اوکان از تعریف این شاخص معرفی معیاری برای اندازه‌گیری

1. Jimmy Carter
2. Lyndon Johnson
3. Tang and Lean
4. Economic Discomfort Index
5. Stagflation

[Downloaded from ejip.ir on 2024-03-28]

ساده اما کارآمد آسیب اقتصادی ناشی از هزینه‌هایی که سطح بالای تورم و بیکاری به جامعه تحمیل می‌کند بوده است. درنتیجه با توجه به اینکه سطح بالای تورم و بیکاری باعث کاهش رفاه ملی[1] می‌شود، اندازه این شاخص می‌تواند معیاری برای سنجش رفاه اقتصادی[2] باشد (نسون،[3] ۲۰۰۸).

۲-۲. شاخص فلاکت بارو[4] (BMI)

بارو در سال ۱۹۹۹ با اضافه کردن نرخ رشد تولید ناخالص داخلی و نرخ بهره به شاخص اوکان، شاخص خود را معرفی کرد. بارو با این شاخص عملکرد اقتصادی دولت‌های آمریکا را از اوایل دهه ۵۰ تا اواخر دهه ۹۰ با یکدیگر مقایسه نمود.

(۲) نرخ رشد تولید ناخالص داخلی حقیقی - نرخ بهره اسمی + نرخ بیکاری + نرخ تورم = شاخص فلاکت بارو

شاخص اوکان تنها نشان‌دهنده سطح بیکاری و تورم در دوره‌های مختلف است اما با اضافه شدن نرخ رشد تولید ناخالص داخلی و نرخ بهره تصویر کاملی از عملکرد دوره‌های مختلف در آمریکا به دست می‌آید (بارو، ۱۹۹۹).

۲-۳. شاخص فلاکت ولش

ولش در سال ۲۰۰۷ اصلاحاتی در شاخص فلاکت بارو ایجاد کرد. ولش عوامل مؤثر بر رضایت از زندگی شهروندان اروپایی را مورد بررسی قرار دارد. بر اساس نتایج ولش رضایت از زندگی در جامعه ارتباط تنگاتنگی با رشد اقتصادی و بیکاری و ثبات دارد و نرخ تورم یا نرخ بهره می‌توانند نشان‌دهنده ثبات باشند. بنابراین شاخص بارو به صورت زیر اصلاح می‌گردد:

(۳) نرخ رشد تولید ناخالص داخلی حقیقی - نرخ تورم + نرخ بیکاری = شاخص فلاکت ولش

(۴) نرخ رشد تولید ناخالص داخلی حقیقی – نرخ بهره اسمی + نرخ بیکاری = شاخص فلاکت ولش

چنانچه نرخ تورم یا نرخ بهره به نمایندگی از ثبات اقتصادی در نظر گرفته شوند هر دو به همان اندازه بر رضایت از زندگی تأثیرگذار هستند که بیکاری و رشد اقتصادی تأثیرگذار است (ولش، ۲۰۰۷).

1. National welfare
2. economic well-being
3. Nessen
4. Barro Misery Index

[Downloaded from ejip.ir on 2024-03-28]

۲-٤. شاخص فلاکت تعمیم‌یافته[1]

در سال ۲۰۰۸ کارستن هیوق از موسسه اعتباری سوئیس با اضافه کردن نرخ رشد قیمت مسکن به شاخص فلاکت اوکان شاخص فلاکت تعمیم‌یافته را معرفی کرد.

(۵) نرخ رشد قیمت مسکن- نرخ بیکاری + نرخ تورم = شاخص فلاکت تعمیم‌یافته

زیرا از یک طرف کاهش قیمت مسکن نشان‌دهنده رکود و ناکارآمدی اقتصادی است و از طرف دیگر چون مسکن و بیمه بازنشستگی اساس و پایه امنیت اقتصادی است هنگام کاهش قیمت مسکن اغلب افراد جامعه احساس نارضایتی می‌کنند.

پس از معرفی این شاخص هاوارد روزن و دیگران[2] (۲۰۰۸) با اضافه کردن تغییرات قیمت سایر دارایی‌ها نظیر سهام به شاخص تعمیم‌یافته فلاکت، شکل جدیدی از این شاخص معرفی کردند.

(۶) میانگین نرخ رشد سهام - نرخ رشد قیمت مسکن - نرخ بیکاری + نرخ تورم =شاخص فلاکت تعمیم‌یافته

۲-۵. شاخص فلاکت هنک

استیو هنک اولین بار در سال ۲۰۰۹ برای مقایسه شاخص فلاکت بین کشورهای خاورمیانه و شمال آفریقا تغییراتی در شاخص فلاکت بارو ایجاد کرد.

(۷) نرخ رشد تولید ناخالص سرانه حقیقی - نرخ بهره وام +نرخ بیکاری + نرخ تورم = شاخص فلاکت هنک

شاخص معرفی‌شده توسط اوکان میزان مطلق فلاکت را اندازه‌گیری می‌کند. بارو با اضافه کردن نرخ رشد اقتصادی به شاخص اوکان امکان مقایسه عملکرد دولت‌ها را فراهم نمود. اما با استفاده از نرخ رشد تولید ناخالص سرانه حقیقی تحلیل شاخص فلاکت به دست آمده محدود به یک کشور نیست و می‌توان برای مقایسه و رتبه‌بندی کشورها از این شاخص استفاده کرد. (هنک ۲۰۱۴).

۳. بررسی وضعیت شاخص فلاکت در ایران

بر اساس داده‌های بانک جهانی[3] در سال ۲۰۱۶ اقتصاد ایران از نظر بالا بودن تورم با نرخ تورمی برابر با ۸/۶۰ در میان ۲۰ کشور نخست، در کنار اقتصادهایی مانند برزیل، نپال، لیبی، اروگوئه، موزامبیک،

1. Enhanced Misery Index
2. Howard Rosen
3. World Bank

[Downloaded from ejip.ir on 2024-03-28]

سیرالئون و هاییتی قرار داشته است. از نظر نرخ بیکاری نیز بر اساس آمارهای سازمان بین‌المللی کار[1] در سال ۲۰۱۷ ایران با نرخی برابر با ۱۳/۱، در مقایسه با کشورهای منطقه از وضعیت مناسبی برخوردار نیست. بالا بودن نرخ تورم و بیکاری در کشور باعث می‌شود وضعیت شاخص فلاکت در مقایسه با سایر کشورهای منطقه نامناسب باشد. با توجه به اهمیت اقتصادی، سیاسی و اجتماعی شاخص فلاکت، در این قسمت وضعیت این شاخص کشور در مقایسه با متوسط جهانی و کشورهای افق ۱۴۰۴ بررسی می‌شود.

۳-۱. وضعیت شاخص فلاکت در ایران و جهان

بر اساس آمارهای بانک جهانی متوسط نرخ تورم در بین کشورهای دنیا در سال ۲۰۱۶، ۱/۷ درصد بوده است این در حالی است نرخ تورم در همین سال در کشور برابر ۸/۶۰ درصد بوده است که نشان می‌دهد میزان تورم در کشور نسبت به متوسط جهانی از وضعیت مطلوبی برخوردار نیست. متوسط نرخ بیکاری بین کشورهای جهان نیز در سال ۲۰۱۶، ۵/۵۰ بوده است اما متأسفانه نرخ بیکاری در کشورمان در همین سال برابر ۱۲/۴ درصد است که نشان‌دهنده وضعیت نامطلوب بیکاری نسبت به دنیا است. روند تغییرات تورم و بیکار در جهان و در کشور بین سال‌های ۲۰۰۵ تا ۲۰۱۴ در جدول ۱ نشان داده شده است.

نگاهی به آمارهای تورم نشان می‌دهد در سال ۲۰۰۸ به علت بروز بحران مالی و اعمال سیاست‌های انبساطی مالی برای غلبه بر این بحران در اکثر کشورهای جهان، متوسط نرخ جهانی تورم به صورت ناگهانی از ۵/۳۴ در سال ۲۰۰۷ به ۸/۹۴ در سال ۲۰۰۸ رسیده است اما این روند در سال بعد متوقف شده و مجدداً تورم کاهش چشم‌گیر داشته و به رقم ۳/۰۴ رسیده است. بررسی روند تورم در ایران نشان می‌دهد در سال ۲۰۱۱ به علت هدفمند کردن یارانه‌ها و اصلاح قیمت حامل‌های انرژی اندازه تورم به رقم ۲۰/۶۲ درصد رسید. در سال‌های بعد با تشدید تحریم‌ها از یک سو و انجام سیاست‌های تورم‌زا نظیر مسکن مهر از سوی دیگر روند افزایش تورم تا سال ۲۰۱۳ و رقم ۳۹/۲۶ ادامه پیدا کرد. نگاهی به روند بیکاری در جهان و ایران نشان می‌دهد همواره نرخ بیکاری در ایران به صورت معناداری از نرخ بیکاری در جهان بیشتر است و این وضعیت در دهه اخیر همواره وجود داشته است. همان‌گونه که انتظار می‌رود بالا بودن نرخ تورم و نرخ بیکاری از

1. International Labour Organization

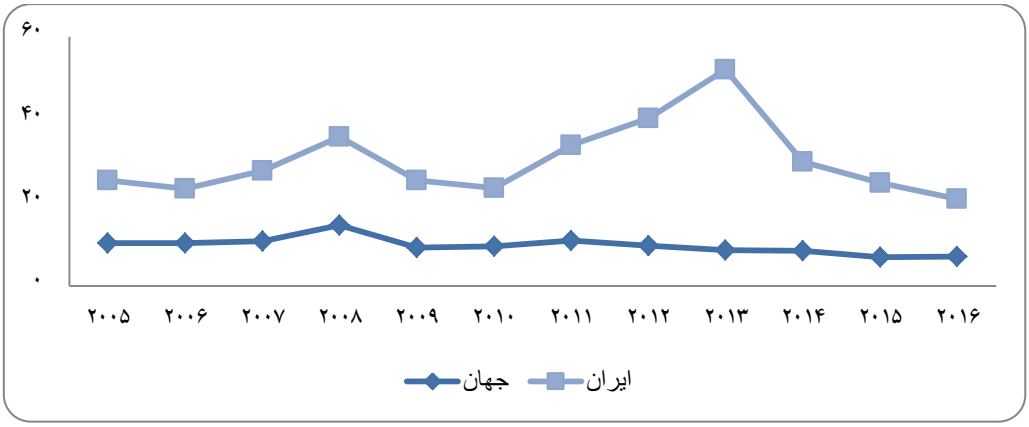
[Downloaded from ejip.ir on 2024-03-28]

متوسط جهانی باعث شده، شاخص فلاکت در ایران از متوسط جهانی به صورت قابل توجهی بالاتر باشد.

جدول ۱. وضعیت ایران و جهان به لحاظ بیکاری و تورم و شاخص فلاکت اوکان

سال	ایران			جهان		
	تورم	بیکاری	شاخص فلاکت اوکان	تورم	بیکاری	شاخص فلاکت اوکان
۲۰۰۵	۱۳,۴۳	۱۲,۱۰	۲۵,۵۳	۴,۲۴	۶,۱۵	۱۰,۳۹
۲۰۰۶	۱۱,۹۳	۱۱,۶۰	۲۳,۵۳	۴,۴۸	۵,۸۹	۱۰,۳۸
۲۰۰۷	۱۷,۲۱	۱۰,۶۰	۲۷,۸۱	۵,۳۴	۵,۴۸	۱۰,۸۲
۲۰۰۸	۲۵,۵۴	۱۰,۵۰	۳۶,۰۴	۸,۹۴	۵,۶۹	۱۴,۶۳
۲۰۰۹	۱۳,۵۰	۱۲	۲۵,۵۰	۳,۰۴	۶,۲۵	۹,۲۹
۲۰۱۰	۱۰,۱۳	۱۳,۵	۲۳,۶۳	۳,۵۵	۶,۱۱	۹,۶۶
۲۰۱۱	۲۰,۶۲	۱۳,۳۰	۳۳,۹۲	۴,۹۹	۵,۹۹	۱۰,۹۸
۲۰۱۲	۲۷,۳۵	۱۳,۱۰	۴۰,۴۵	۳,۸۵	۵,۹۹	۹,۸۴
۲۰۱۳	۳۹,۲۶	۱۲,۸۹	۵۲,۱۵	۲,۷۰	۵,۹۹	۸,۶۹
۲۰۱۴	۱۷,۲۳	۱۲,۸۰	۳۰,۰۳	۲,۶۶	۵,۹۳	۸,۵۹
۲۰۱۵	۱۳,۷	۱۱,۱	۲۴,۸	۱,۵	۵,۵	۷
۲۰۱۶	۸,۶	۱۲,۴	۲۱	۱,۷	۵,۵	۷,۲

مأخذ: آمارهای بانک جهانی و محاسبات نویسنده

نمودار ۱ روند شاخص فلاکت در ایران و جهان

۳-۲. وضعیت شاخص فلاکت در ایران و کشورهای افق ۱٤۰٤

با توجه به اینکه مبنای برنامه‌های توسعه پنج ساله سند چشم‌انداز ایران در افق ۱۴۰۴ است در این قسمت وضعیت شاخص فلاکت ایران در مقایسه با کشورهای موضوع سند چشم‌انداز در سال ۲۰۱۵ و ۲۰۱۶ بررسی می‌شود.

[Downloaded from ejip.ir on 2024-03-28]

جدول ۲. محاسبه شاخص هنک برای ایران و کشورهای افق ۱۴۰۴

کشور	بیکاری		تورم		نرخ بهره وام		نرخ رشد تولید ناخالص داخلی سرانه		شاخص فلاکت هنک		رتبه		عامل اصلی	
	۲۰۱۶	۲۰۱۵	۲۰۱۶	۲۰۱۵	۲۰۱۶	۲۰۱۵	۲۰۱۶	۲۰۱۵	۲۰۱۶	۲۰۱۵	۲۰۱۶	۲۰۱۵	۲۰۱۶	۲۰۱۵
ایران	۱۲,۴	۱۰,۵	۸,۶	۱۳,۷۰	۱۸	۱۴,۲۰	۱۲,۱	-۰,۸۹	۲۶,۹	۳۹,۲۹	۸	۱	نرخ بهره وام	نرخ بهره وام
تاجیکستان	۱۰,۳	۱۰,۹	۶	۵,۷۱	۲۶	۲۵,۸۳	۴,۶	۳,۸۱	۳۷,۷	۳۸,۶۳	۱	۲	نرخ بهره وام	نرخ بهره وام
قرقیزستان	۷,۲	۸,۲	۰,۴	۶,۵۰	۲۴,۵	۲۴,۲۴	۲,۲	۲,۰۶	۲۹,۹	۳۶,۸۸	۶	۳	نرخ بهره وام	نرخ بهره وام
آذربایجان	۵	۱۶,۳	۴,۱	۳,۷۲	۱۶,۳	۱۷,۵۳	-۴,۱	۲,۸۳	۲۹,۵	۳۴,۷۲	۷	۴	نرخ بهره وام	نرخ بهره وام
مصر	۱۲,۳	۱۲,۱	۱۳,۸	۱۰,۳۵	۱۳,۶	۱۱,۶۲	۲,۲	۱,۶۲	۳۷,۶	۳۲,۴۵	۲	۵	تورم	بیکاری
قزاقستان*	۵	۵,۶	۱۴,۵	۱۲	۱۰,۲	۹,۵۶	-۰,۳	-۰,۳۳	۳۰	۲۷,۴۹	۵	۶	نرخ بهره وام	تورم
ترکیه *	۱۰,۸	۱۰,۳	۷,۷	۷,۶۷	۱۴,۵	۱۳,۶۶	۱,۵۶	۲,۸۸	۳۱,۴۴	۲۸,۷۴	۴	۷	نرخ بهره وام	نرخ بهره وام
ارمنستان	۱۸	۴,۷	-۱,۲	۴,۱۷	۱۷,۳	۱۷,۵۹	-۰,۰۶	۰,۲۹	۳۴,۱۶	۲۶,۱۶	۳	۸	بیکاری	نرخ بهره وام
عراق	۷,۹	۱۶,۹	۳,۵	-۱,۱۸	۹	۶	۷,۷	-۴,۸۱	۱۲,۷	۲۶,۵۳	۱۸	۹	نرخ بهره وام	بیکاری
گرجستان	۱۱,۷	۱۲,۳	۲,۱	۴,۰۰	۱۲,۶	۱۲,۴۸	۲,۷	۳,۰۲	۲۳,۷	۲۵,۷۶	۱۲	۱۰	نرخ بهره وام	بیکاری
افغانستان	۸,۴	۹,۶	۲,۱	-۱,۵۰	۱۵	۱۵	-۰,۳	-۱,۵۳	۲۵,۵۳	۲۴,۶۰	۹	۱۱	نرخ بهره وام	نرخ بهره وام
ازبکستان *	۷,۵	۱۰,۱	۹	۸,۴۲	۱۴,۶	۱۲,۳	۵,۹	۶,۷۱	۲۵,۲	۲۴,۱۰	۱۰	۱۲	نرخ بهره وام	نرخ بهره وام
اردن	۱۵,۲	۱۲,۸	-۰,۷۸	-۰,۸۷	۸,۱۱	۸,۴۷	-۱,۲	-۰,۰۲	۲۳,۷۳	۲۰,۴۲	۱۱	۱۳	بیکاری	نرخ بهره وام
ترکمنستان *	۳,۴	۱۰	۸	۶	۱۱,۴	۹	۴,۳	۵,۰۲	۱۸,۵	۱۹,۹۷	۱۴	۱۴	بیکاری	نرخ بهره وام

[Downloaded from ejip.ir on 2024-03-28]

کشور	بیکاری		تورم		نرخ بهره وام		نرخ رشد تولید ناخالص داخلی سرانه		شاخص فلاکت هنک		رتبه		عامل اصلی	
	۲۰۱۶	۲۰۱۵	۲۰۱۶	۲۰۱۵	۲۰۱۶	۲۰۱۵	۲۰۱۶	۲۰۱۵	۲۰۱۶	۲۰۱۵	۲۰۱۶	۲۰۱۵	۲۰۱۶	۲۰۱۵
پاکستان *	۳,۸	۵,۴	۳,۷	۲,۵۳	۸,۷	۸,۳۷	۳,۴	۲,۰۲	۱۲,۸	۱۴,۲۸	۱۷	۱۵	نرخ بهره وام	نرخ بهره وام
عربستان *	۵,۸	۵,۸	۳,۲	۲,۱۸	۸,۲	۶,۹	-۰,۶	۱,۴۵	۱۷,۸	۱۳,۴۲	۱۵	۱۶	نرخ بهره وام	نرخ بهره وام
کویت	۲,۱	۳,۵	۳,۲	۳,۲۷	۴,۴	۴,۲۷	۰,۵۶	-۱,۶۰	۹,۱۴	۱۲,۶۵	۲۰	۱۷	نرخ بهره وام	نرخ بهره وام
عمان	۱۵,۸	۶,۳	۱,۱	۰,۰۶	۴,۹	۴,۷۶	۰,۰۲	۰,۰۱	۲۱,۷۸	۱۱,۱۱	۱۳	۱۸	نرخ بهره وام	بیکاری
لبنان	۶,۲	۷,۱	-۰,۸۱	-۳,۷۴	۸,۳	۷,۰۹	-۰,۶۳	۰,۰۳	۱۴,۳۲	۱۰,۴۰	۱۶	۱۹	بیکاری	بیکاری
قطر	۰,۱۴	۰,۲	۲,۸	۱,۸۸	۴	۴,۴۳	-۱,۲	-۴,۲۸	۸,۱۴	۱۰,۸۰	۲۱	۲۰	نرخ بهره وام	نرخ بهره وام
امارت *	۱,۶	۳,۷	۱,۶	۳,۸۰	۴,۲	۳,۲۴	۱,۷	۰,۹۳	۵,۷	۹,۸۰	۲۲	۲۱	نرخ رشد	بیکاری
بحرین	۱,۲	۱,۲	۲,۷	۱,۸۳	۶,۰۴	۵,۱۶	-۰,۶۴	۰,۸۴	۱۰,۵۸	۷,۳۵	۱۹	۲۲	نرخ بهره وام	نرخ بهره وام
رژیم اشغالگر قدس	۴,۸	۵	-۰,۵۴	-۰,۶۳	۳,۴	۳,۴۴	۲	۰,۴۹	۵,۶۶	۷,۳۲	۲۳	۲۳	بیکاری	بیکاری

مأخذ: آمار مربوط به نرخ بیکاری از سازمان بین‌المللی کار و آمار مربوط به سایر متغیرها از بانک جهانی و صندوق بین‌المللی پول استخراج شده‌اند. با توجه به نبود آمار مربوط به نرخ بهره وام در کشورهایی که با علامت * مشخص شده‌اند این آمار از CIA World Factbook استخراج شده است.

[Downloaded from ejip.ir on 2024-03-28]

به دلیل اینکه در این قسمت وضعیت شاخص فلاکت در بین کشورهای موضوع سند چشم‌انداز بررسی می‌شود برای مقایسه کشورهای از شاخص هنک استفاده شده است. لازم به ذکر است با توجه به اینکه کشورهای سوریه و یمن درگیر جنگ بوده و اطلاعات آن‌ها موجود نیست این کشورها مورد بررسی قرار نگرفته‌اند.

همان‌گونه که در جدول شماره ۲ آمده است کشور ایران با داشتن شاخص فلاکت ۳۹/۲۹ در سال ۲۰۱۵ رتبه اول بدترین وضعیت را داراست. در سال ۲۰۱۵ نسبت به سال ۲۰۱۴ با اعمال سیاست‌های انقباضی پولی توسط بانک مرکزی و انضباط مالی دولت، تورم از ۱۷/۲۳ به رقم ۱۳/۷۰ درصد رسیده است. اما به علت کاهش رشد اقتصادی سرانه از ۳/۰۱ در سال ۲۰۱۴ به ۰/۸۹- در سال ۲۰۱۵ علیرغم ثبات نسبی در نرخ بیکاری و نرخ بهره وام بانکی شاخص فلاکت نسبت به ۲۰۱۴ اندکی نامساعدتر شده است. بررسی نرخ بیکاری در سال ۲۰۱۴ نشان می‌دهد آذربایجان با ۱۶/۲۰ درصد بیشترین میزان بیکاری را به خود اختصاص داده است و ایران با نرخ بیکاری ۱۰/۶۰ درصد وضعیت نه‌چندان مناسب داشته است. این در حالی است ارمنستان، کویت، قطر و امارات نرخ بیکاری کمتر از ۵ درصد داشته‌اند. این وضعیت در سال ۲۰۱۵ نیز ادامه داشته است با این تفاوت که در این سال عراق با نرخ بیکاری ۱۶/۹ رتبه اول را به خود اختصاص داده است. در سال ۲۰۱۶ بعد از کشور عمان، نرخ بیکاری ایران بیشترین میزان در بین کشورهای موضوع سند چشم‌انداز بوده است. بعد از ایران مصر با نرخ بیکاری ۱۲/۳ بیشترین نرخ بیکاری را در سال ۲۰۱۶ داشته است. این در حالی است که در این سال قطر، بحرین و امارات بیکاری کمتر از ۲ درصد داشته‌اند. ایران در سال ۲۰۱۴ با نرخ بهره وام برابر با ۱۴ درصد در مقایسه با نرخ بهره وام در کشورهایی نظیر تاجیکستان و قرقیزستان با نرخ‌های به ترتیب با ۲۴/۵۳ و ۲۲/۳۶ از وضعیت نسبتاً مناسبی برخوردار بوده است. البته کشورهای امارات، قطر، کویت و رژیم اشغالگر قدس پایین‌ترین نرخ بهره را در بین کشورها در سال ۲۰۱۴ به داشته‌اند. نرخ بهره وام ایران در سال ۲۰۱۵ اندکی افزایش داشته و به رقم ۱۴/۲۰ درصد رسیده است اما همچنان نسبت به سایر کشورها نسبتاً مناسب است. در سال ۲۰۱۸ ایران با نرخ بهره وام ۱۸ درصد همچنان یکی از بالاترین نرخ‌های بهره وام را در منطقه داراست. نرخ رشد تولید ناخالص داخلی کشور در سال ۲۰۱۴ به رقم قابل قبول ۳/۰۱ درصد رسیده است در این سال کشورهای گرجستان، ازبکستان و ترکمنستان نرخ‌های رشد سرانه بالای ۶ درصد را تجربه کرده‌اند.

[Downloaded from ejip.ir on 2024-03-28]

در این سال کشورهای عراق، کویت و عمان نرخ‌های رشد کمتر از ۵- درصد داشته و بدترین عملکرد را داشته‌اند. متأسفانه در سال ۲۰۱۵ به علت سقوط قیمت نفت نرخ رشد اقتصادی در ایران به ۰/۸۹- رسیده است. در سال مذکور ازبکستان و ترکمنستان همچنان نرخ رشد بالای ۵ درصد داشته‌اند اما همچنان کشورهای وابسته به نفت نظیر قطر و عراق از رشد نامناسبی برخوردار هستند. در سال ۲۰۱۶ با افزایش فروش نفت ناشی از لغو تحریم‌های بین‌المللی نرخ رشد اقتصادی سرانه کشور به رقم ۱۲/۱ رسید که در تاریخ اقتصاد کشور بعد از انقلاب اسلامی یک رکورد محسوب می‌شود. بررسی شاخص فلاکت در سال‌های ۲۰۱۵ و ۲۰۱۶ نشان می‌دهد ایران در سال ۲۰۱۵ بدترین و ضعیف‌ترین عملکرد را داشته است و به همراه کشورهای تاجیکستان و قرقیزستان در جایگاه‌های اول، دوم و سوم قرار گرفته‌اند. با توجه به فاصله ناچیز بین ایران و سایر کشورها فاصله در سال ۲۰۱۶ با ادامه روند مهار تورم و بهبود و رونق اقتصادی ناشی از افزایش فروش نفت، جایگاه ایران به لحاظ شاخص فلاکت بهبود یافت و به جایگاه هشتم ارتقاء پیدا کرد. کشورهای قطر، امارات و رژیم اشغالگر قدس با شاخص فلاکت به ترتیب ۸/۱۴، ۵/۷۰ و ۵/۶۶ بهترین میزان را در سال ۲۰۱۶ داشته‌اند. این کشورها به همراه بحرین در سال ۲۰۱۵ نیز بهترین کشورها به لحاظ شاخص فلاکت بوده‌اند و وضعیت آن‌ها تغییرات جزئی داشته است.

مطابق ستون آخر جدول ۲ به علت کاهش تورم در کشور در سال‌های ۲۰۱۵ و ۲۰۱۶ رسیدن تورم به ارقام ۱۳/۷۰ و ۸/۶ و با توجه به نرخ وام بانکی بالا در کشور و ناتوانی دولت در کاهش آن، عامل اصلی و بزرگ‌ترین عدد در شاخص فلاکت در این سال‌های مذکور نرخ بهره بانکی است.

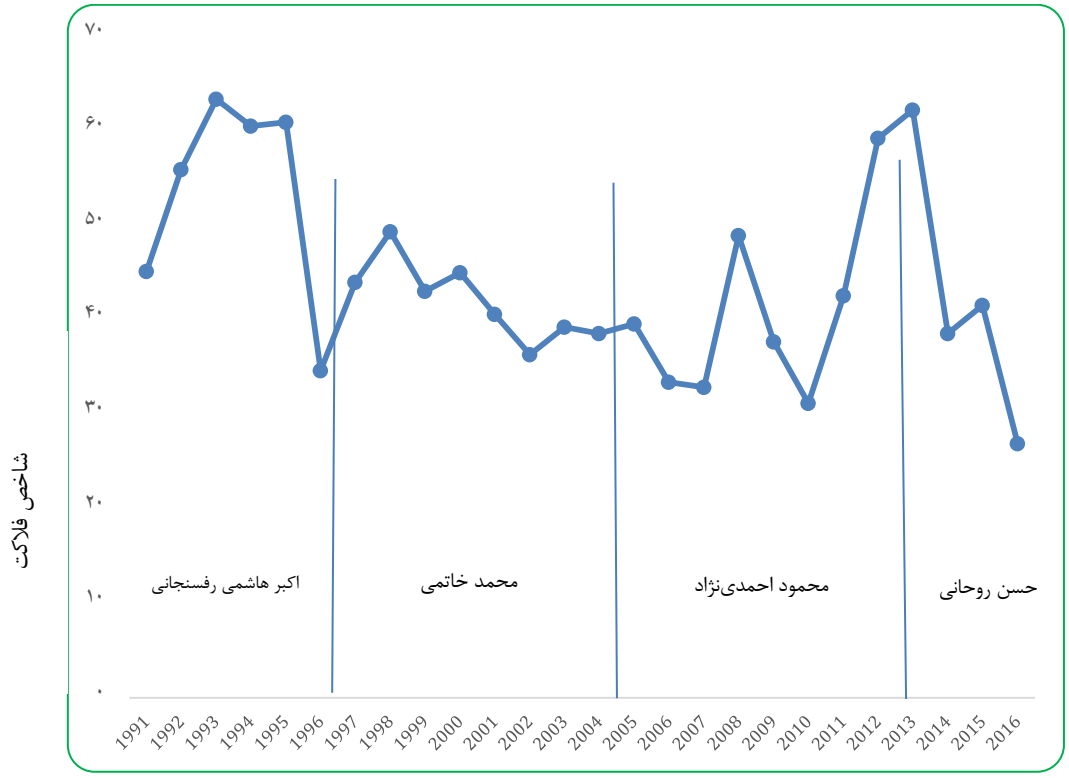
در سال ۲۰۱۶ در عمده کشورهای منطقه نرخ‌های بهره بانکی بیشترین سهم را در شاخص فلاکت داشته‌اند که نشان‌دهنده لزوم اعمال سیاست‌های پولی و بانکی برای کاهش آن‌ها است.

اختلاف شاخص فلاکت ایران ۲۶/۹ و رژیم اشغالگر قدس به عنوان بهترین عملکرد منطقه با رقم ۵/۶۶ نشان می‌دهد برای کاهش شاخص فلاکت و رسیدن به شاخص کشورهای پیشرو در این زمینه نیاز به اعمال سیاست‌های کاراتر است. البته در سال‌های اخیر اقدامات مناسبی برای کاهش تورم از جانب بانک مرکزی و دولت انجام شده است که انجام همین سیاست‌ها باعث کاهش نرخ تورم شده است اما بایستی هم‌زمان با کاهش تورم اقداماتی در زمینه ثبات رشد اقتصادی و کاهش نرخ بهره وام نیز انجام شود تا زمینه برای بهبود هرچه سریع‌تر شاخص فلاکت فراهم شود.

[Downloaded from ejip.ir on 2024-03-28]

۳-۳. بررسی شاخص فلاکت در دولت‌های مختلف در ایران

در این قسمت از مقاله به بررسی وضعیت شاخص فلاکت در چهار دوره ریاست جمهوری هاشمی رفسنجانی، خاتمی، احمدی‌نژاد و حسن روحانی پرداخته می‌شود.

نمودار ۲. شاخص فلاکت در دولت‌های مختلف

نگاهی به نمودار ۲ نشان می‌دهد شاخص فلاکت در دولت هاشمی رفسنجانی ابتدا با شیب تندی روند صعودی داشته است و سپس با همان شیب کاهش پیدا کرده است. از ابتدای انقلاب تاکنون نرخ تورم در تمام دولت‌ها دورقمی بوده است و تنها در دوران دولت هاشمی رفسنجانی شاهد نرخ رشد دورقمی محقق شده که تنها دلیل آن پایان جنگ تحمیلی و خروج کارخانه‌ها از تعطیلی و به عبارت بهتر، استفاده از ظرفیت‌های خالی بوده که چنین رخدادی طبیعی است. اما عمر این نرخ رشد دورقمی تنها ۲ سال بود یعنی سال ۶۹ تولید ناخالص داخلی ایران ۱۴٫۱ درصد و سال ۷۰ حدود ۱۲٫۱ درصد رشد یافت که سرانجام در سال ۷۱ نرخ رشد اقتصادی به ۴ درصد رسید. به طور طبیعی

[Downloaded from ejip.ir on 2024-03-28]

در هر کشوری بعد از جنگ، با بازگشایی دوباره کارخانه‌ها، نرخ رشد اقتصادی آن کشور حداقل تا یک دهه دورقمی خواهد بود، اکنون این پرسش مطرح است که چرا در دولت هاشمی رفسنجانی یعنی دوران پس از جنگ که هم‌زمان با بازگشایی دوباره کارخانه‌ها بود، نرخ رشد اقتصادی تنها برای دو سال دورقمی بوده است. درواقع در دولت سازندگی به علت سیاست‌های اقتصادی دولت، کاهش قیمت نفت و درنتیجه کاهش درآمدهای نفتی همچنین اعمال تحریم اقتصادی علیه کشور، ارزش پول ملی به‌شدت کاهش پیدا کرده است به صورتی که یکی از کاهش‌های شدید در ارزش پول ملی در این دوره و در سال ۱۳۷۴ اتفاق افتاده است. به علت سهم ناچیز صادرات غیرنفتی و افزایش هزینه واردات در این دوره، افزایش شدیدی در نرخ تورم ایجاد شود به صورتی که یکی از شدیدترین افزایش در سطوح قیمت با نرخ تورمی برابر با ۴۹ درصد نیز در سال ۱۳۷۴ اتفاق افتاده است. مجموعه این اتفاقات باعث اوج‌گیری شاخص فلاکت در دوره سازندگی و رسیدن آن به بالاتر از ۶۰ درصد شده است. اما در دوره اصلاحات وضعیت شاخص فلاکت روند نزولی و رو به بهبود داشته است. بر اساس آمارهای بانک جهانی در دوره خاتمی متوسط رشد اقتصادی کشور برابر با ۳/۹ درصد بوده که از عربستان سعودی و ترکیه به ترتیب با نرخ‌های رشد متوسط ۲/۸۵ و ۳/۵۱ درصد بالاتر و تنها از مصر با نرخ رشد متوسط ۴/۶۴ درصد پایین‌تر بوده است. هم‌زمان با آغاز برنامه سوم توسعه از سال ۷۹ تا ۸۳ به نوعی می‌توان گفت دولت اصلاحات از لحاظ شکوفایی اقتصاد موفق عمل کرد. شاهد این مدعا این است که یکی از بالاترین نرخ‌های رشد تولید ناخالص داخلی مربوط به سال ۸۱ و ۸۲ با نرخ‌های به ترتیب ۷/۶ و ۶/۸ درصد بوده است. البته در دولت خاتمی ارزش پول ملی کاهش یافت به صورتی که نرخ ارز در ابتدای این دولت ۴۷۸ تومان و در سال ۸۳ به حدود ۸۷۴ تومان رسید اما کنترل تورم و نرخ بیکاری باعث گردید نرخ تورم در ابتدای دولت اصلاحات ۱۷,۴ درصد و در پایان دولت به ۱۵,۲ درصد برسد همچنین نرخ بیکاری در ابتدای دولت اصلاحات ۱۳/۱ درصد بود که در پایان دولت اصلاحات به ۱۰/۳ درصد رسید. ثبات نسبی در نرخ بیکاری و تورم و بهبود رشد اقتصادی باعث شده است شاخص فلاکت بهبود در دولت خاتمی روند رو به بهبود داشته باشد.

در دوره اول دولت احمدی‌نژاد به علت بهبود درآمدهای نفتی و افزایش بیش از سه برابری نسبت به دولت سازندگی و ۲/۵ برابر نسبت به دولت اصلاحات، ثبات همراه با صعود جزئی در

[Downloaded from ejip.ir on 2024-03-28]

شاخص فلاکت ایجاد شده است. اما در سال ۲۰۰۸ با تشدید اختلاف میان ایران و کشورهای غربی بر سر برنامه هسته‌ای از یک طرف و حمایت ایران از حکومت سوریه از طرف دیگر و ایجاد تنش به علت حاکمیت ایران بر تنگه هرمز، تحریم‌های شدیدی علیه ایران شکل گرفت. که به صورت خلاصه در جدول ۳ آمده است.

جدول ۳. تحریم‌های اقتصادی علیه کشور در دوران احمدی‌نژاد

تاریخ	شرح تحریم
نوامبر ۲۰۰۸	وزارت خزانه داری آمریکا مجوزهای انتقال بانکی مربوط به ایران را باطل کرد. بر اساس این تحریم مؤسسات مالی آمریکایی قادر نخواهند بود انتقالات بانکی حساب‌های ایرانیان در بانک‌های غیر ایرانی را انجام دهند.
ژوئن ۲۰۱۰	اتحادیه اروپا همکاری و سرمایه‌گذاری در بخش انرژی و سایر بخش‌ها را برای شرکت‌های اروپایی ممنوع کرد.
جولای ۲۰۱۰	رئیس‌جمهور آمریکا باراک اوباما تحریم‌های جدیدی علیه ایران امضا کرد که در اثر آن بانک‌هایی که نقل‌وانتقالات مالی ایران را انجام دهند با تحریم مواجه می‌شوند.
دسامبر ۲۰۱۱	رئیس‌جمهور آمریکا باراک اوباما لایحه جدید دفاعی امضا کرد که بر اساس آن بانک‌هایی که با بانک مرکزی ایران همکاری داشته‌اند را با محدودیت مواجه می‌کند.
ژانویه ۲۰۱۲	اتحادیه اروپا تحریم‌های جدیدی وضع کرد که بر اساس آن خرید نفت از ایران ممنوع می‌شود به علاوه دارایی‌های تعدادی از بانک‌ها، مؤسسات و اشخاص ایرانی بلوکه می‌شود.
می ۲۰۱۲	رئیس‌جمهور آمریکا باراک اوباما تحریم‌های جدیدی علیه ایران و سوریه وضع می‌کند که بر اساس آن فعالیت افراد و مؤسساتی که به ایران در جهت دور زدن تحریم‌ها کمک کرده‌اند در آمریکا ممنوع می‌شود.
جولای ۲۰۱۲	رئیس‌جمهور آمریکا باراک اوباما تحریم‌های جدیدی علیه بخش انرژی و پتروشیمی وضع کرد که بر اساس آن امکان نقض تحریم‌های قبلی از بین رفته و خرید محصولات پتروشیمی ممنوع می‌شود.
جولای ۲۰۱۲	اتحادیه اروپا تحریم‌ها علیه صادرات نفت ایران را تشدید کرد.
آگوست ۲۰۱۲	رئیس‌جمهور آمریکا باراک اوباما به علت نقض حقوق بشر در ایران تحریم‌های جدیدی علیه بخش معدن، پتروشیمی و مالی ایران امضا کرد.

مأخذ: هنک (۲۰۱۲)

پس از تصویب تحریم‌ها علیه ایران، اعمال این تحریم‌ها به‌شدت توسط دولت آمریکا و اتحادیه اروپا پیگیری شد که نمونه‌هایی از تأثیر اعمال آن بر بخش بانکی در جدول ۴ آورده شده است.

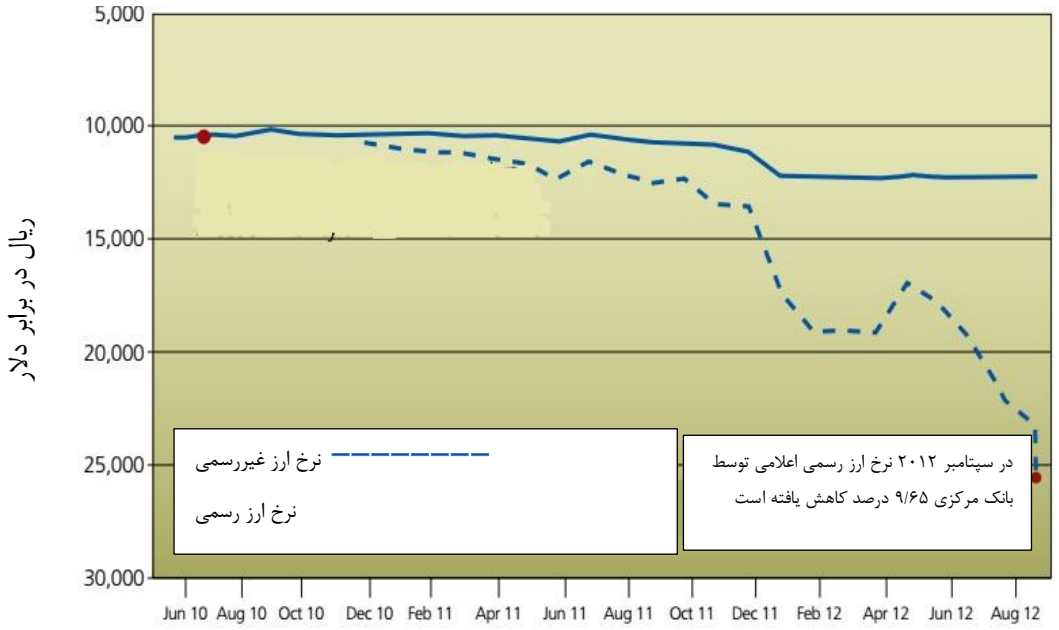
[Downloaded from ejip.ir on 2024-03-28]

جدول ٤. نمونه‌هایی از تأثیر تحریم‌ها بر بخش بانکی

تاریخ	نمونه‌هایی از اعمال تحریم‌ها بر بخش بانکی
مارچ ۲۰۱۲	بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران در اقدامی غیرمنتظره محدودیت خریدوفروش ارز توسط صرافی‌ها را لغو نمود.
ژوئن ۲۰۱۲	بانک داچ اینگ به علت نقض تحریم‌ها علیه ایران ۶۱۹ میلیون دلار توسط خزانه‌داری آمریکا جریمه شد.
آگوست ۲۰۱۲	باک استاندار چارترد به علت نقض تحریم‌های ایران ۳۴۰ میلیون دلار جریمه شد

مأخذ: هنک (۲۰۱۲)

مطابق با نمودار ۳ اعمال تحریم‌ها باعث شد در سپتامبر ۲۰۱۰ در بازار غیررسمی در ایران نرخ ارز به بیش از ۵۲ درصد نرخ ارز رسمی بانک مرکزی برسد.

مأخذ: هنک ۲۰۱۲

نمودار ۳. روند نرخ ارز ماهانه رسمی و غیررسمی

با سقوط ارزش پول ملی، با توجه به وضعیت حاکم بر اقتصاد ایران و وابستگی به واردات مواد اولیه و کالاهای واسطه‌ای و سرمایه‌ای قطعاً سایر پارامترهای اقتصادی تحت تأثیر قرار گرفته و وضعیت نامطلوبی پیدا می‌کنند به صورتی که از نظر هنک (۲۰۱۲) در سپتامبر ۲۰۱۲ نرخ تورم تا ۷۱ درصد افزایش یافته است. اعمال تحریم‌ها علیه کشور باعث شد شاخص فلاکت از سال ۲۰۱۰ با شیب تندی افزایش پیدا کرده و در سال ۲۰۱۲ با رسیدن نرخ تورم به ۴۱ درصد رقم شاخص فلاکت

[Downloaded from ejip.ir on 2024-03-28]

به عدد بی‌سابقه ۷۱ برسد. بعد از ثبات نسبی در بازار ارز و کاهش نرخ تورم و رسیدن آن به عدد ۱۹ درصد در سال ۲۰۱۳ شاخص فلاکت مطابق محاسبات هنک (۲۰۱۴) به عدد ۴۸/۸ رسیده است که علیرغم کاهش قابل توجه نسبت به سال ۲۰۱۲ همچنان در وضعیت نامطلوبی قرار دارد. در جدول ۵ شاخص فلاکت مربوط به ۲۰ کشور که بدترین عملکرد را در سال ۲۰۱۳ داشته‌اند آورده شده است.

جدول ۵. وضعیت شاخص فلاکت در جهان و ایران در سال ۲۰۱۳

رتبه	کشور	شاخص فلاکت	عامل اصلی	رتبه	کشور	شاخص فلاکت	عامل اصلی
۱	سوریه	۱۴۷٫۴	تورم	۱۱	اسپانیا	۳۶٫۹	بیکاری
۲	ونزوئلا	۸۱٫۸	تورم	۱۲	مقدونیه	۳۶٫۵	بیکاری
۳	سودان	۶۲٫۸	تورم	۱۳	یونان	۳۵٫۹	بیکاری
۴	ایران	۴۸٫۸	تورم	۱۴	بلاروس	۳۵٫۳	نرخ بهره
۵	سائوتومه و پرنسیپ	۴۴٫۹	نرخ بهره وام	۱۵	مصر	۳۳٫۶	نرخ بهره
۶	جامائیکا	۴۲٫۳	نرخ بهره وام	۱۶	بوسنی و هرزگوین	۳۲٫۸	بیکاری
۷	سیبری	۳۹٫۱	نرخ بهره وام	۱۷	آرژانتین	۳۲	تورم
۸	آفریقای جنوبی	۳۸٫۱	بیکاری	۱۸	مغولستان	۳۰٫۶	نرخ بهره
۹	برزیل	۳۷٫۳	نرخ بهره	۱۹	دومینیکن	۳۰٫۲	بیکاری
۱۰	ارمنستان	۳۷٫۱	بیکاری	۲۰	هندوراس	۲۸٫۹	نرخ بهره

مأخذ هنک (۲۰۱۴)

همان‌طور که در جدول آمده است نرخ فلاکت ایران در پایان دولت احمدی‌نژاد ۴۸/۸ بوده و در جایگاه چهارم به لحاظ بدترین شاخص فلاکت در دنیا قرار داشته است.

با شروع به کار دولت روحانی اعمال سیاست‌های اقتصادی کارا در جهت انضباط پولی و مالی و بهبود فضای کسب‌وکار، نرخ تورم کاهش و رشد اقتصادی افزایش یافت. به صورتی که بر اساس آمارهای بانک جهانی رشد اقتصادی سرانه از ۳/۱۷- به ۳/۰۱ افزایش و تورم از ۳۹ در صد به ۱۷ درصد کاهش یافت. کاهش نرخ تورم و افزایش رشد اقتصادی از یک طرف و ثبات نسبی در بقیه

[Downloaded from ejip.ir on 2024-03-28]

متغیرهای تأثیرگذار بر شاخص فلاکت نظیر نرخ بیکاری و نرخ بهره وام باعث شد اندازه شاخص فلاکت در سال ۲۰۱۴ بهبود پیدا کند.

جدول ٦. وضعیت شاخص فلاکت در جهان و ایران در سال ۲۰۱٤

رتبه	کشور	شاخص فلاکت	رتبه	کشور	شاخص فلاکت
۱	ونزوئلا	۹۵,۵	۱۱	یونان	۳۰,۴
۲	آرژانتین	۷۰,۰	۱۲	ترکیه	۲۹,۴
۳	اوکراین	۵۷	۱۳	مقدونیه	۲۹,۴
۴	برزیل	۴۴,۰	۱۴	کرواسی	۲۵,۰
۵	سیبری	۳۹,۰	۱۵	هندوراس	۲۷,۸
۶	فلسطین	۳۸,۲	۱۶	اروگوئه	۲۵,۸
۷	آفریقای جنوبی	۳۷,۴	۱۷	کاستاریکا	۲۴,۳
۸	ایران	۳۷,۰	۱۸	تونس	۲۴
۹	مصر	۳۲,۰	۱۹	پرو	۲۳,۲
۱۰	اسپانیا	۳۱,۶	۲۰	قبرس	۲۲,۱

مأخذ: هنک ۲۰۱۶

بر اساس برآورد هنک (۲۰۱۶) ایران با نرخ فلاکت ۳۷ در رتبه ۸ دنیا قرار گرفته است. همان‌گونه که در جدول آمده است علیرغم کاهش چشمگیر شاخص فلاکت و کاهش آن از رقم ۴۸/۸ به ۳۷ همچنان وضعیت نامناسبی دارد. البته در این سال کشورهایی نظیر ونزوئلا، آرژانتین، اوکراین و برزیل وضعیت به‌مراتب نامناسب‌تری نسبت به ایران داشته‌اند.

در سال ۲۰۱۵ با ادامه اعمال سیاست‌های انقباضی در دولت روحانی تورم همچنان در حال کاهش بوده و به رقم ۱۳/۷ درصد رسید اما با توجه به کاهش شدید قیمت نفت، رشد اقتصادی سرانه به رقم ۰/۸۹- رسید. همچنین ناتوانی دولت در بازپرداخت بدهی‌های خود به سیستم بانکی و تنگنای مالی بانک‌ها که باعث کاهش قدرت وام‌دهی آن‌ها شده بود باعث شد علیرغم وعده دولت نرخ سود بانکی کاهش پیدا نکند. با ثابت ماندن نرخ بهره وام و ثبات نسبی نرخ بیکاری، نرخ فلاکت در سال ۲۰۱۵ تغییر چندانی پیدا نکرد.

[Downloaded from ejip.ir on 2024-03-28]

جدول ۷. وضعیت شاخص فلاکت در جهان و ایران در سال ۲۰۱۵

رتبه	کشور	شاخص فلاکت	رتبه	کشور	شاخص فلاکت
۱	ونزوئلا	۲۱۴,۹	۱۱	اروگوئه	۲۹,۱
۲	اوکراین	۸۲	۱۲	یونان	۲۹,۰
۳	برزیل	۶۷,۸	۱۳	ترکیه	۲۸,۶
۴	آرژانتین	۶۰,۰	۱۴	آذربایجان	۲۸,۵
۵	آفریقای جنوبی	۴۰,۰	۱۵	تونس	۲۶,۷
۶	روسیه	۳۷,۴	۱۶	قزاقستان	۲۶,۵
۷	ایران	۳۶,۷	۱۷	اسپانیا	۲۵,۸
۸	فلسطین	۳۶,۴	۱۸	دومینیکن	۲۵,۲
۹	مصر	۳۱,۶	۱۹	کلمبیا	۲۵,۱
۱۰	مقدونیه	۲۹,۲	۲۰	پرو	۲۴,۷

مأخذ: هنک ۲۰۱۶

رتبه ایران در شاخص فلاکت در سال ۲۰۱۵ با یک پله افزایش مواجه شد و با رقم ۳۶/۷ علیرغم بهبود جزئی نسبت به سال ۲۰۱۴ در جایگاه ۷ به لحاظ بدترین شاخص فلاکت در مقایسه با سایر کشورها قرار گرفت.

پس از انعقاد توافق هسته‌ای در اواخر سال ۲۰۱۵، اقتصاد کشور در سال ۲۰۱۶ عملاً وارد اجرای برنامه جامع اقدام مشترک (برجام) شد. با رفع تحریم‌ها و موانع بین‌المللی مرتبط با برنامه هسته‌ای، ایران بار دیگر با افزایش صادرات نفت توانست حضور مؤثری در بازار جهانی نفت داشته باشد. با افزایش درآمدهای نفتی، رشد اقتصادی قابل ملاحظه‌ای به میزان ۱۲/۵ درصد محقق گردید که در مقایسه با رشد اقتصادی ۱/۶- درصدی در سال پیش از آن آثار معناداری بر رشد اقتصادی غیرنفتی (کشاورزی، صنعت و خدمات) بر جای گذاشت. به رغم کاهش قیمت جهانی نفت و به دلیل افزایش صادرات نفت، بازار ارز کشور به نحو مطلوبی مدیریت و از ثبات مناسبی برخوردار شد. همچنین با تقویت انضباط پولی، مدیریت مناسب نقدینگی و بهبود قابل ملاحظه انتظارات تورمی، دستاورد مهمی در زمینه مهار نرخ تورم حاصل شد به طوری که اقتصاد ایران هم‌زمان با رشد اقتصادی پس از ۲۶ سال شاهد تورم تک‌رقمی به میزان ۹ درصد گردید.

[Downloaded from ejip.ir on 2024-03-28]

٤. مهم‌ترین چالش اقتصادی دولت دوم روحانی

رئیس‌جمهوری آمریکا در تاریخ ۹ می ماه ۲۰۱۸ خروج رسمی آمریکا از برجام را اعلام کرد. پس از این اتفاق، وزارت خزانه‌داری آمریکا طی بیانیه‌ای برنامه زمان‌بندی‌شده برای بازگشت تحریم‌های ایران اعلام کرد. بر اساس این بیانیه برخی از تحریم‌هایی که به موجب برجام متوقف شده بودند طی سه ماه آینده و برخی طی شش ماه آینده مجدداً برقرار خواهند شد. همچنین تحریم‌ها علیه افراد خارج‌شده از فهرست افراد ویژه مشخص شده و بلوک شده و سایر فهرست‌ها حداکثر تا ۱۴ آبان ماه ۱۳۹۷ مجدداً اعمال خواهند شد.

٤-۱. تحریم‌های بازگشتی بعد از دوره ۹۰ روزه

دوره ۹۰ روزه در تاریخ ۱۵ مرداد ۱۳۹۷ به پایان می‌رسد. بعد از این تاریخ، دولت آمریکا تحریم‌های زیر را که به موجب برجام رفع شده بودند احیا خواهد کرد:

- تحریم‌های مربوط به خرید یا اکتساب اسکناس‌های دلار آمریکا توسط حکومت ایران؛
- تحریم‌های مربوط به تجارت طلا یا فلزات گران‌بها توسط ایران؛
- تحریم‌های مربوط به فروش، عرضه، تأمین یا نقل‌وانتقال گرافیت، فلزات خام و نیمه‌ساخته مانند آلومینیوم و فولاد و یا نرم‌افزار مورد استفاده به منظور یکپارچه‌سازی فرایندهای صنعتی به ایران؛
- تحریم های مربوط به معاملات خرید یا فروش ریال ایران یا نگهداری حساب‌ها و وجوه عمده‌ای که در خارج از خاک ایران بر پایه ریال ایران نگهداری می‌شوند؛
- تحریم‌های مربوط به خرید، پذیره‌نویسی یا تسهیل معاملات دیون حاکمیتی ایران؛
- تحریم‌های بخش خودروسازی.

علاوه بر این بعد از گذشت این دوره ۹۰ روزه، دولت آمریکا مجوزهای برجامی صادرشده برای رفع تحریم‌های اولیه زیر را لغو خواهد کرد:

- مجوز واردات فرش و مواد غذایی از مبدأ ایران به آمریکا و برخی مبادلات مالی مرتبط با آن‌ها ذیل مجوزهای مربوط به قانون تحریم‌ها و مبادلات ایران؛
- فعالیت‌های انجام‌شده وفق مجوزهای صادرشده برای صادرات و باز صادرات هواپیماهای تجاری مسافری و قطعات و خدمات مربوطه به ایران.

[Downloaded from ejip.ir on 2024-03-28]

اشخاصی که بعد از رفع تحریم‌های آمریکا علیه ایران وفق برجام وارد فعالیت‌های بالا شده‌اند بایستی برای اجتناب از قرار گرفتن در فهرست تحریم‌های آمریکا تا ۱۵ مردادماه سال ۱۳۹۷ این فعالیت‌ها را به تدریج کاهش دهند.

٤-۲. تحریم‌های بازگشتی بعد از دوره ۱۸۰ روزه

بعد از دوره ۱۸۰ روزه که در تاریخ ۱۳ آبان ماه ۱۳۹۷ به پایان می‌رسد دولت آمریکا تحریم‌های مربوط به فعالیت‌های زیر و خدمات مرتبط با آن‌ها که پس از اجرایی شدن برجام برداشته شده بودند را مجدداً احیا خواهد کرد.

- تحریم معامله با بخش‌های کشتی‌رانی و کشتی‌سازی ایران و عاملان بنادر شامل شرکت کشتی‌رانی جمهوری اسلامی ایران، خطوط کشتی‌رانی جنوب و وابستگان به آن‌ها
- تحریم مربوط به معامله با شرکت ملی نفت ایران، شرکت ملی نفت‌کش ایران، شرکت بازرگانی نفت ایران، خریداری نفت، محصولات نفتی یا محصولات پتروشیمی از ایران
- تحریم‌های مربوط به مبادلات مؤسسات مالی خارجی با بانک مرکزی ایران و مؤسسات مالی ایرانی که به موجب بند ۱۲۴۵ قانون اختیارات دفاع ملی برای سال مالی ۲۰۱۲ در فهرست تحریم قرار گرفته‌اند.
- تحریم‌های مرتبط با ارائه خدمات پیام‌رسانی مخصوص مالی به بانک مرکزی ایران و دیگر مؤسسات مالی ایران که در بند ۱۰۴ قانون CISADA درباره آن‌ها توضیحات لازم آمده است
- تحریم‌های مربوط به ارائه خدمات پذیره‌نویسی، بیمه یا بیمه اتکایی
- تحریم‌های مربوط به بخش انرژی ایران

نکته حائز اهمیت آن است که برخی از تحریم‌های ذکرشده در فوق بر اساس دستورات اجرایی ۱۳۵۷۴، ۱۳۵۹۰، ۱۳۶۲۲، ۱۳۶۴۵ و ۱۳۶۲۸ وضع شده است که پس از برجام مطابق دستور اجرایی ۱۳۷۱۶ لغو شده‌اند، اما در بیانیه وزارت خزانه‌داری آمریکا تأکید شده است که انتظار می‌رود این تحریم‌ها مجدداً وضع شوند و دستور اجرایی ۱۳۷۱۶ لغو شده و از همه طرف‌های معامله با ایران خواسته است که در این خصوص تمهیدات لازم را بیندیشند.

به طور کلی تحریم‌های اعمال‌شده علیه ایران را می‌توان به دو دسته تحریم‌های مالی و غیرمالی طبقه‌بندی کرد. با توجه به تجربه‌های پیشین و نوع تحریم‌های وضع‌شده می‌توان انتظار داشت اعمال

[Downloaded from ejip.ir on 2024-03-28]

تحریم‌های ذکرشده باعث قطع کامل ارتباط ایران از نظام مالی بین‌المللی خواهد شد. با توجه به اهمیت شرایط کنونی کارشناسان و متخصصین بازارهای مالی راهکارهای مختلفی به منظور برون‌رفت از بحران‌های ناشی از تحریم ارائه داده‌اند که در ادامه این راه‌کارها ارائه شده است.

٤-۳. تحریم‌های مالی

برخی از کارشناسان انتقال پول بانک مرکزی اروپا یا بانک‌های مرکزی عضو اتحادیه اروپا را راه‌حلی عملی برای مصون ماندن از تحریم‌های آمریکا می‌دانند. تحریم بانک مرکزی اروپا به دلیل هزینه‌های بالای تحریم آن برای آمریکا تقریباً غیرممکن است. اما باید توجه داشت که اساساً بانک‌های مرکزی برای نقل‌وانتقال و تسویه پول طراحی نشده‌اند و لذا استفاده از این روش مستلزم طراحی مکانیزم جدید و هزینه‌بر است. این پیشنهاد ابتدا توسط اروپائی‌ها مطرح گردید اما در ادامه کنار گذاشته شد. در خصوص این راه‌حل باید توجه داشت که حتی با فرض موافقت طرف اروپایی به دلیل الزام شناسایی دقیق ذی‌نفعان این راه‌حل کمک چندانی به ایران نخواهد کرد.

یکی دیگر از راه‌حل‌ها استفاده از کشورهای چین و روسیه برای تسویه مالی با ایران است. مطابق این دیدگاه از آنجا که اقتصاد کشورهای چین و روسیه پیوستگی کمتری با آمریکا دارند لذا استفاده از خدمات مالی این دو کشور به‌مراتب بهتر از استفاده از خدمات مالی اروپایی است. درواقع پیشنهاددهندگان این روش با تأکید بر این نکته که هزینه تحریم ۴ بانک اصلی چین که بزرگ‌ترین خریداران اوراق قرضه از آمریکا نیز هستند را برای آمریکا بالا دانسته و معتقدند می‌توان بخشی از تراکنش‌های مالی را از طریق این ۴ بانک عملی کرد. به‌ویژه آنکه مقررات مبارزه با پول‌شویی سهل‌گیرانه‌تر در چین و روسیه شانس یافتن ذی‌نفعان نهایی تراکنش‌ها را کاهش می‌دهد. با این حال اقدامات اخیر آمریکا در تحریم برخی شرکت‌های بزرگ چینی و رویکرد نامتعارف آن در برهم زدن بسیاری از توافقات تجاری موجب کم اثر شدن این راهکار می‌شود و به نظر می‌رسد استفاده از آن به‌سادگی آنچه در خلال سال‌های گذشته‌ی تحریم شد نباشد.

استفاده از پیمان‌های دوجانبه پولی دیگر روشی است که برای بی‌اثر کردن و کاهش اثر تحریم‌های مالی آمریکا بر آن تأکید می‌شود. استفاده از ارزهای ملی در مبادلات خارجی که تحت عنوان پیمان‌های پولی دوجانبه شناخته می‌شود، روشی است که در سال‌های اخیر توسط کشورهای زیادی بخصوص بسیاری از کشورهای نوظهور مورد استفاده قرار گرفته است و این کشورها به

[Downloaded from ejip.ir on 2024-03-28]

شکی کاملاً آرام در حال کاهش وابستگی خود به دلار هستند. پیمان پولی دوجانبه یعنی استفاده هم‌زمان از ۲ پول ملی کشورهای مبدأ و مقصد در تجارت و تأمین مالی بین دو کشور، به‌گونه‌ای که نیازی به ارزهای ثالث نباشد. در این حالت حساب مشترکی بین دو کشور ایجاد شده و عملیات حسابداری بر اساس یک دارایی ارزشمند باثبات نظیر طلا نفت، یورو، دلار، SDR (واحد پولی صندوق بین‌المللی پول) انجام می‌شود. طبق بررسی‌های مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، بانک مرکزی می‌تواند با اجرای پیمان پولی دوجانبه بیش از نیمی از تجارت خارجی کشور را بدون استفاده از نظام مالی غرب انجام دهد و درواقع بیش از نیمی از تحریم‌های بانکی آمریکا را بی‌اثر کند به علاوه در شرایط فعلی تقاضای مستقیم ارز را کاهش داده و به بانک مرکزی در کنترل نوسانات نرخ ارز کمک شایانی می‌کند. استفاده از پیمان‌های دوجانبه پولی میان ایران و سایر کشورها به‌ویژه خریداران عمده نت و خریداران پتروشیمی ایران در کم اثر کردن تحریم‌های مالی کمک شایانی کرده و زمینه را برای ورود تسهیل واردات به ایران نیز مهیا خواهد کرد.

به نظر می‌رسد از مجموع روابط فوق اتکا به روش سوم معقول‌تر و منطقی‌تر است زیرا امکان عملیاتی شدن آن بیشتر است. به‌ویژه آنکه در حال حاضر حدود ۵۰ پیمان پولی مختلف میان کشورهای دنیا منعقد شده و سازوکار اجرایی آن تبدیل به رویه‌ای جاافتاده شده است. اما در هر حال باید توجه داشت که دستیابی به این‌چنین توافقی نیز می‌تواند بسیار زمان‌بر باشد. ضمن آنکه تقریباً هیچ‌یک از کشورهای دارای سابقه برقرار پیمان‌های پولی با پیچیدگی‌ها و محدودیت‌های مشابه وضعیت فعلی ایران مواجه نبوده‌اند. بنابراین نمی‌توان انتظار داشت که چنین پیمانی به همین سادگی که پیش از این در دنیا تجربه شده است برای ایران نیز اتفاق بیفتد بعلاوه با توجه به جدیت آمریکا در پیشبرد رویکرد یک‌جانبه گرایانه تحریمی علیه کشورمان ممکن است چنین راهکاری در بلندمدت با سنگ‌اندازی آمریکا بی‌اثر شود.

٤-٤. تحریم‌های غیرمالی

تحریم‌های غیرمالی آمریکا که ناظر به تحریم دادوستد با ایران است شکل دوم تحریم‌های آمریکا را نشان می‌دهد. در این خصوص کارشناسان معتقدند که باید بین فروش نفت ایران و فروش سایر کالاها تمایز قائل شد. در خصوص فروش نفت باید توجه داشت که در صورت ایجاد قراردادهای تجاری با کشورهای طرف قرارداد ایران امکان حفظ فروش نفت در سطح فعلی یا حداقل جلوگیری

[Downloaded from ejip.ir on 2024-03-28]

از کاهش شدید آن وجود دارد، به‌ویژه آنکه در دور جدید تحریم‌ها مشتریان عمده نفت ایران با آمریکا همراه نیستند. تجربه پیشین تحریم‌های آمریکا نیز نشان داد که به صفر رسانیدن فروش نفت ایران ساده نیست. به رغم این موارد در صورت عدم اخذ تضمین‌های لازم و انعقاد قراردادهای مناسب با سایر طرف‌ها ممکن است مشکلات سابق در خصوص فروش نفت ایران تکرار شود.

نکته حائز اهمیت دیگر، تحریم سایر صنایع ایران شامل فولاد و فلزات اساسی، محصولات پتروشیمی پالایشی و ... است. باید توجه داشت که به رغم افزایش هزینه‌های فروش برای صادرکنندگان ایرانی در این حوزه‌ها عملاً امکان تحریم کامل این محصولات وجود ندارد و بعید به نظر می‌رسد که صادرات آن‌ها در کوتاه‌مدت با افت شدیدی مواجه گردد. در دوره قبلی که تحریم‌ها علیه ایران همه‌جانبه بوده و سازمان ملل و اتحادیه اروپا نیز با آن همراهی کرده‌اند این اتفاق میسر نشد. بنابراین در شرایط فعلی که سایر کشورها با آمریکا همراه نیستند احتمال بروز این رخداد می‌تواند پایین‌تر قلمداد گردد. از سوی دیگر باید توجه داشت که تحریم‌های جدید علیه برخی صنایع مانند صنعت پتروشیمی از نیمه آبان اعمال خواهد شد و بنابراین می‌توان امیدوار بود که حداقل در سال ۱۳۹۷ این شرکت‌ها با مشکل جدی مواجه نشوند هرچند ممکن است سطح اعتباری طرف‌های تجاری کاهش و هزینه‌های مبادلاتی افزایش یابد.

البته باید توجه داشت که عمده این صنایع برای تداوم تولید خود با تجهیزات وارداتی مانند کاتالیزور در صنایع شیمیایی و پتروشیمی یا الکترود گرافیتی در فولاد نیاز دارند. تحریم‌های اخیر می‌تواند فرآیند تأمین این مواد را با اختلال مواجه کرده و در بلندمدت ضمن اثرگذاری بر سطح تولید، باعث کاهش کیفیت محصولات شوند و مواردی مثل فروش و به تبع آن سودآوری شرکت‌ها را تحت شعاع قرار خواهد داد. به نظر می‌رسد مشکلات ذکرشده نمود چندانی در سال جاری نداشته باشد اما چنانچه گشایشی در مذاکرات اتفاق نیفتد، گریبان صنایع کشور را در سال‌های آتی خواهد گرفت. به علاوه کلیه همکاری‌های اقتصادی که مستلزم حضور فیزیکی شرکت خارجی در ایران است، به دلیل آنکه به‌سادگی قابل رصد است با محدودیت همراه خواهد شد. لذا بسیاری از طرح‌ها و پروژه‌های ملی و نیز طرح‌های توسعه‌ای شرکت‌های تولیدی که ادامه و اجرای آن‌ها وابسته به خدمات خارجی است با مشکل مواجه خواهد شد.

[Downloaded from ejip.ir on 2024-03-28]

۵. خلاصه و نتیجه‌گیری

با توجه به اینکه هدف از نگارش این مقاله بررسی وضعیت شاخص فلاکت در ایران است در ابتدا مقاله انواع شاخص‌های فلاکتی که در مطالعات مختلف استفاده شده‌اند به صورت اجمالی معرفی شدند. پس از معرفی انواع شاخص‌های مختلف فلاکت در ابتدا وضعیت شاخص فلاکت کشور بررسی شد. در همین راستا با استفاده از شاخص فلاکت اوکان شاخص فلاکت ایران و جهان مقایسه گردید. بر اساس نتایج به‌دست‌آمده همواره اختلاف معناداری بین شاخص فلاکت ایران و جهان وجود داشته است. به طور مثال در سال ۲۰۱۶ نرخ فلاکت ایران ۲۱ به دست آمده است این در حالی است که شاخص فلاکت جهان در همین سال ۷/۲ است.

در ادامه مقاله با توجه به اهداف سند چشم‌انداز ۱۴۰۴، شاخص فلاکت ایران و سایر کشورهای موضوع سند چشم‌انداز در سال ۲۰۱۵ و ۲۰۱۶ با استفاده از روش هنک محاسبه و با یکدیگر مقایسه گردید. نتایج به‌دست‌آمده نشان می‌دهد که در سال ۲۰۱۵ کشور ایران بدترین عملکرد را در مقایسه با سایر کشورها داشته است اما با عملکرد مناسب دولت و گشایش‌های بین‌المللی مناسب صورت گرفته رتبه کشور در سال ۲۰۱۶ تنزل پیدا کرده و به جایگاه هشتم رسیده است. شاخص فلاکت هنک محاسبه‌شده در سال ۲۰۱۵ برای ایران ۳۹/۲۹ درصد بوده است و در این سال نرخ بهره وام ۱۴/۲ درصدی عامل اصلی و بزرگ‌ترین زیرشاخه بوده است. در این سال کشور تاجیکستان با نرخ فلاکت ۳۸/۶۳ در رتبه بعد از ایران قرار داشته است. همچنین در این سال کشور رژیم اشغالگر قدس با نرخ فلاکت ۷/۳۲ بهترین کشور منطقه بوده است. بر اساس محاسبات صورت گرفته در سال ۲۰۱۶ ایران جایگاه هشتم را با نرخ فلاکت ۲۶/۹ در منطقه داشته و نسبت به سال گذشته نرخ فلاکت کشور کاهش قابل توجه ۱۲/۴ داشته است. در این سال بعد کشور تاجیکستان با نرخ فلاکت ۳۷/۷ در جایگاه اول قرار دارد. در این سال به علت اعمال سیاست‌های موفق ضدتورمی و کاهش تورم عامل اصلی و بزرگ‌ترین زیرشاخه همچنان نرخ بهره وام ۱۸ درصدی بوده است. در سال ۲۰۱۶ رژیم اشغالگر قدس با نرخ فلاکت ۵/۶۶ بهترین عملکرد منطقه را داشته است. مقایسه نرخ فلاکت ایران با بهترین کشورهای منطقه نشان می‌دهد که ایران برای تبدیل شدن به بهترین کشور در سال ۱۴۰۴ و رسیدن به اهداف برنامه‌های توسعه بایستی در جهت بهبود شاخص‌های کلان اقتصادی که زیرشاخص‌های شاخص فلاکت هنک هستند اقدامات اساسی انجام دهد. برای رسیدن به تصویری

[Downloaded from ejip.ir on 2024-03-28]

روشن با استفاده از سری مقالات هنک عملکرد دولت‌های هاشمی رفسنجانی، خاتمی، احمدی‌نژاد و روحانی در زمینه شاخص فلاکت با یکدیگر مقایسه شده است. بیشترین نوسان در شاخص فلاکت مربوط به دولت‌های هاشمی رفسنجانی و احمدی‌نژاد بوده است. حداکثر شاخص فلاکت ارائه‌شده در تمام دولت‌ها مربوط به دولت احمدی‌نژاد و در سال ۲۰۱۲ بوده است به صورتی که شاخص فلاکت این سال به بیش از ۷۰ درصد رسیده است. که ناشی از تشدید تحریم‌ها و اعمال سیاست‌های تورم‌زا نظیر مسکن مهر بوده است. بهترین ثبات نیز مربوط به دولت‌های خاتمی و روحانی بوده است. پس پایان دولت دموکرات اوباما و روی کار آمدن دولت جمهوری‌خواه ترامپ در سال ۲۰۱۸ آمریکا به طور یک‌جانبه از توافق هسته‌ای خارج و با تعیین دو ضرب‌الاجل بار دیگر تحریم‌های شدیدی بر ضد ایران اعمال کرد. با توجه به تجربیات گذشته به منظور مصون ماندن از تحریم‌های اعمال‌شده ایران بایستی در کوتاه‌مدت به دنبال استفاده از سیستم‌های مالی کشورهایی نظیر چین و روسیه باشد و در میان‌مدت و بلندمدت با استفاده از پیمان‌های دوجانبه پولی به دنبال کاهش وابستگی خود به دلار باشد.

نتایج به‌دست‌آمده نشان می‌دهد اندازه شاخص فلاکت در کشور در مقایسه با سایر کشورهای جهان در وضعیت مطلوبی قرار ندارد و بایستی اقدامات مناسبی در جهت بهبود شاخص‌های کلان اقتصاد کشور ازجمله تورم، رشد اقتصادی، نرخ بیکاری و نرخ وام بانکی صورت پذیرد. البته دولت در سال‌های اخیر سیاست‌های موفق در زمینه کاهش تورم انجام داده است و بهبود حاصل‌شده در شاخص فلاکت به‌ویژه در سال ۲۰۱۶ نتیجه سیاست‌های کارای دولت در زمینه کاهش نرخ تورم همچنین رفع تحریم‌ها و موانع بین‌المللی مرتبط با برنامه هسته‌ای، ایران و حضور مؤثر در بازار جهانی نفت بوده است.

٦. پیشنهادهای سیاستی برای بهبود شاخص فلاکت

۱. تداوم سیاست‌های ضدتورمی و تثبیت نرخ تورم تک‌رقمی؛
۲. توجه به بخش خصوصی و ایجاد اشتغال از طریق کاهش تصدی‌گری دولتی؛
۳. بهبود فضای کسب‌وکار در کنار خصوصی‌سازی؛
۴. توسعه صادرات غیرنفتی و توجه به بازارهای خارجی؛
۵. توجه ویژه به سرمایه‌گذاری خارجی؛

[Downloaded from ejip.ir on 2024-03-28]

۶. اصلاح نظام بانکی در جهت افزایش کارایی و هدایت نقدینگی به بخش تولید؛
۷. تسویه بدهی دولت به بانک‌ها در جهت رفع تنگنای اعتباری و کاهش نرخ بهره؛
۸. ایجاد بازار رقیب مانند بازار نفت در کنار بازارهای سکه و ارز به منظور جذب نقدینگی؛
۹. توافق با کشورهایی نظیر چین، روسیه و برزیل به منظور استفاده از ظرفیت مالی این کشورها در راستای کاهش اثرگذاری تحریم‌ها در کوتاه‌مدت؛
۱۰. ایجاد پیمان‌های دوجانبه پولی و کاهش وابستگی کشور به دلار.

منابع

- پورتال بانک جهانی (WWW.WORLBANK.ORG)
- پورتال صندوق بین‌المللی پول (WWW.IMF.ORG)
- پورتال سازمان بین‌المللی کار (WWW.ILO.ORG)
- پورتال سازمان اطلاعات و امنیت آمریکا

(www.CIA.GOV/library/publications/the-world-factbook)

- پورتال مرکز آمار ایران (WWW.AMAR.ORG.IR)

- **Barro, R. J**. (1999). "Reagan vs. Clinton: Who's The Economic Champ?", Business Week, Economic Viewpoint, February 22 1999.
- **Hanke, S** (2009). *The Misery Index: A Reality Check*, Cato Institute: appeared in Globe Asia.
- **Hanke, S** (2012). *Iran: Down, But Not Out*. Cato Institute: appeared in Globe Asia.
- **Hanke. S** (2014). *Measuring Misery around the World*. Cato Institute: appeared in Globe Asia.
- **Hanke, S** (2014). *Iran, Stable but Miserable*. Cato Institute: appeared in Globe Asia.
- **Hanke, s** (2016). *Economic Headwinds: Big Players, Regime Uncertainty and the Misery Index*. Cato Institute: appeared in Globe Asia.
- **Hoegh, C**. (2008), *Enhanced Misery Index*, available at http://bigpicture.typepad.com. (accessed on November 3, 2016).
- **Hufbauer, G. Kim, J. & Rosen, H**. (2008). "The augmented misery index", (Working Paper).Washington, DC: Peterson Institute for International Economics.
- **Katzman, K** (2018). "Iran Sanctions", Congressional Research Service.

[Downloaded from ejip.ir on 2024-03-28]

- **Lean, H. H. & Tang, C. F**. (2009). "New evidence from the misery index in the crime function". *Economics Letters*, Vol. 102, PP. 112–115.
- **Nessen, R**. (2008). *Arthur Okun Father of the misery index*. Washington, DC: Opinion - The Brookings Institution.
- **Welsch, H**. (2007), "Macroeconomics and life satisfaction: revisiting the misery index", *Journal of Applied Economics*, Vol. 10 (2), pp 1-6.

[Downloaded from ejip.ir on 2024-03-28]